

וכיון שאין מדובר בכל גווני א"כ מה ההוכחה משם, הלא יש להעמיד כשהולכת הרבה כשיושב על הקרון, והשמיענו שגם ישיבה בקרון נידונית כהנהגה — הא לא קשיא, כי מלשון הברייתא משמע שמדובר שאחד מנהיג את הבהמה ואחר יושב בקרון, ולוקה גם היושב. שלענין כלאים אין נפקותא אם יש אדם נוסף שמנהיג, כי כל משתתף בהנהגה לוקה, וכמוש"כ הריטב"א וכ"ה בחזו"א (לקוטים, כ). עוד נראה פשוט דלק"מ, כי אין חילוק ביושב בקרון אם מהלכת מעט או הרבה, שבשניהם אין זה דרך הנהגה רגילה. ואינו דומה לרכוב ומנהיג ברגליו שכן דרך רוכבי הסוסים. וע' פורת יוסף. ואולם מדברי רש"י (לעיל בע"א, ד"ה דרכוב) משמע שאינה זזה כלל אלא עומדת במקומה. ותתעורר אם כן קושיית התוס', מה ההוכחה מכלאים לקנין, הלא שם תלוי ב'הנהגה' ולא ב'תפיסה', ולענין קנין אינו תלוי אלא בתפיסה?

ובאר בבית הלוי (ח"ג מג) על פי הנחת יסוד אחת; זה שנסתפקנו אם קנין אחד מבטל חברו, רכוב את המנהיג או להפך, זה שייך רק אם שני הקנינים הינם מסוג אחד, אבל אם האחד מועיל מצד משיכה והאחר מצד עצם הרכיבה, אין אחד מבטל את חברו. (ע"ע בית ישי צד; אילת השחר). וזהו שהוכיח רב יהודה מדברי שמואל עצמו, ד'מה נפשך', אם שמואל דיבר על רכוב לבדו ומנהיג לבדו, אזי פשיטא שמנהיג קונה ולא רכוב. ואם דיבר על שניהם ביחד, ועל זה אמר שאחד מבטל את חברו, על כרחנו שהרכוב מועיל מחמת ההנהגה והזזת הבהמה, והרי מדברי שמואל בכלאים מוכח שאין ברכוב משום הנהגה כלל, שלכך הוא פטור ממלקות, ומדוע אם כן הסתפק שמואל אם אחד יבטל את השני — אלא ודאי שמואל דיבר על כל אחד בפני עצמו, ומוכח שרכוב אפילו לבדו אינו מועיל.

*

'אמר ליה אביי: הא זמנין סגי אין אמרת לן... אמר ליה: אברא (= אמנם, אכן כן. מלשון 'ברי'. מוסף הערוך). ודכרנן נמי דאמרי... — מסופר בגמרא (בנדרים מא.). שרב יוסף (שכינהו 'סיני' — הוריות יד.) חלה ונעקר תלמודו מזכרונו [ואף חשכו עיניו מראות], ואביי תלמידו היה חוזר על לימודו לפניו ומזכירו, 'היינו דבכל דוכתא אמרינן: אמר רב יוסף לא שמיע לי הדא שמעתא, אמר ליה אביי: את אמריתא ניהלן...'.
וכעין זה נמצא בעירובין י. מא. סו: עג. פט: ב"ק נו: מכות ד. נדה לט. סג: וע' גם להלן בט:

יצוין שרב יוסף עצמו הוא שאמר 'שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון. מכאן לתלמיד חכם ששכח תלמודו מחמת אונסו, שאין נוהגין בו מנהג בזיון' (מנחות צט.).

דף ט

'משיכה בגמל והנהגה בחמור' — דרכו של אדם להוליך את החמור בהנהגה; החמור הולך לפניו והוא מנהיגו. ואילו את הגמל הוא מושכו כשמהלך מלפניו. (כמוש"כ רש"י בעירובין לה. על 'חמר גמל'. וראה גם להלן לב 'איניש בתר חמריה אויל'. ואולי משום השגחה ושמירה על המשא שמעל החמור, משא"כ בגמל שהוא גבוה ושמור. או משום טבעו של הגמל שאינו הולך עם בעליו אלא במשיכה, משא"כ החמור).

'זאית דמותיב מסיפא' — פירוש 'דמותיב' אינו כבשאר מקומות מלשון קושיא ופירכא אלא לשון תירוץ ועניה, שהרי מסייע הוא לדברי שמואל ואינו מקשה (רבנו פרץ בשם ריב"ן).

‘תא שמע אחד רכוב חמור ואחד תפוס במוסירה, זה קנה חמור וזה קנה מוסירה. שמע מינה רכוב קני’ — הרשב"א והר"ן פרשו [דלא כרש"י] שזוהי קושיא על רב יהודה שאמר רכוב לחודיה לא קני, אבל אין מכאן ראייה לרכוב במקום מנהיג.

‘רכוב בשדה ומנהיג בעיר’ — רש"י והראב"ד מפרשים: כל שכן מנהיג בשדה קונה. והרשב"א פרש, דוקא רכוב קונה בשדה ולא מנהיג, שאין דרך להנהיגה שם, כי כשהמקום רחב ופתוח הבהמה מתנתקת ובורחת אילך ואילך.

לפירוש זה לכאורה צריך לומר שאי הכי שאמרו בגמרא — לאו דוקא, שהרי בין אם נפרש רכוב לבד בין אם נפרש רכוב ומנהיג ברגליו, צריך טעם למה מנהיג לא קנה בשדה, מאי שנא ממגביה ארנקי בשבת. ולפי זה מדברי התוס' והר"ן והריטב"א שפרשו האי הכי בדוקא, מבואר כפרש"י וראב"ד. וכן משמע בטור (קצו) שהנהיגה קונה אף בשדה, גם כשאמר לו קנה כדרך שבני אדם קונים.

‘אלא מעתה הגביה ארנקי בשבת שאין דרכן של בני אדם להגביה ארנקי בשבת הכי נמי דלא קני’ — לכאורה מוכח מכאן שמצות השבת אבידה אינה דוחה טלטול מוקצה, שאם כן, הלא דרכם של בני אדם להגביה ארנק הנמצא, לצורך השבת. [וא"כ בדין הוא שיקנה אף כשאין דין השבה, כגון בעיר שרובה נכרים או בהפקר]. ויש לדחות הראיה, כי י"ל שברה"ר ובכרמלית פריך, שודאי אסור להגביה כי לא יוכל לטלטל, ושוב אין זה דרך בני אדם. אך הדין נראה נכון [כמבואר באחרונים], שאפילו במקום שאין איסור הוצאה — אסור לטלטל מוקצה כדי להשיבו, כי לא חייבה תורה בהשבת אבידה יותר מאילו היה זה של עצמו, וכיון שכל אדם בשלו אסור, כך גם חברו אינו חייב להשיבו לו. ועוד, שאתה והוא חייבים בשמירת השבת. וגם מצינו כמה פעמים שהעמידו חז"ל איסור דבריהם אף בדחיית עשה. ולכאורה לפי הטעמים הנ"ל נראה שאפילו כבר באה לידו קודם שבת ונעשה שומר עליה, לא יידחה איסור מוקצה. [אולם לדעת המתירים טלטול מן הצד אף כשמכתוין לחפץ עצמו, לכאורה יתחייב לעשות כן מדין השבת אבידה. ולכולי עלמא לכאו' יש לחייבו לשמור עליה במקומה, כל שלא יינזק בעצמו מכך יותר מדמי המציאה. אך צ"ע מדוע לא מצינו בזקן ואינו לפי כבודו שיצטרך לעמוד שם לשמור עד שיעבור אדם אחר. והרי בכל השבת אבידה חייבה תורה לטרוח בטיפולא ובהשבתה (ע' חות יאיר קסה), ואף כאן מדוע שלא יטרח בשמירתה עד שתבוא לידיים משמרות]. ובהערות הגרש"ז אויערבך זצ"ל מכת"י (מובא בהשבת אבידה כהלכה' עמ' קנט-קס) כתב לחדש שבכלי שמלאכתו לאיסור מותר, שכיון שמקיים בכך מצוה הרי זה נידון כ'לצורך גופו', אלא שאם אחרים רואים אותו ויחשדוהו בחילול שבת נעשה כזקן ואינו לפי כבודו כיון שאינם יודעים שמותר, אבל אם אין רואים — אפשר שחייב. ובספר שמירת שבת כהלכתה (פרק כ הערה כח) נשא ונתן בזה וצדד למסקנא שטלטול האבידה כדי להשיבה אינו בכלל 'צורך גופו'. ע"ע להלן ל.

(ע"ב) 'לקנותו? מי אמר ליה קני' — מכאן משמע שהאומר לחברו 'מושך חפץ זה לקנותו' — לא קנה, שאין במשמעות דבריו שמקנה לו, אלא כאומר הטוב בעיניך עשה אבל איני מקנה לך (עפ"י הר"ן; רמב"ם מכירה ב,ה; תור"פ ותוס' חכמי אנגליה). והרמב"ם נימק: '...שמשמע תקנה להבא, ועדיין לא הקנה לו' (וכן דעת ר"י בן מגאש, כמו שכתב הרמב"ן ב"ב קמח: בשמו. והראב"ד והרמב"ן חולקים. ע"ע מגיד משנה שם; שו"ת רשב"ש ע). או משום שאין משמעות מפורשת שמקנה לו עצמו (עפ"י ריטב"א).

ויש מחלקים ואומרים: דוקא כאן שעיקר הדבר שהוא מושך אינו מקנה, לכך אנו אומרים שגם הכלים שעליה לא אמר לו שמקנה לו, אלא כך דבריו: אתה אומר לקנות ולא אני. אבל כשאומר מושך חפץ זה לקנותו, אין לתלות בשום כוונה אחרת, וכאילו אמר לו קנה אותו. (רא"ש. והר"ן כתב שחילוק זה אינו מחזור).

'משוך בהמה זו וקני כלים שעליה, מהו' — לתירוץ אחד בתוספות (בד"ה משוך. וכן משמע מדבריהם לעיל בד"ה ונקני וד"ה והשאר), הספק הוא גם באופן שמוכר את הבהמה — האם משיכתה מועילה גם לכלים, או שמא משיכת הבהמה הנעשית על ידי הליכתה, אינה מועילה לכלים שמיכתם בגרירה. (ובדבריהם לעיל מבואר שלא רק כלים בעלמא המונחים עליה, אלא אפילו המוסירה בכלל הספק. וצ"ב). וכן משמע מדברי רש"י והרי"ד.

[ואעפ"י שהעמדנו בכפותה והרי היא נגררת ואינה מהלכת, מ"מ כיון שסתם קניית בהמה על ידי הילוך, אפשר שאין משיכתה מועילה לכלים. (רא"ש)].

נראה מוכח מדברי הרא"ש הללו שבהמה שהיא קשורה למקום אחד ושטח הליכתה מוגבל — נחשבת 'חצר מהלכת', ורק בכפותה ממש שאינה מהלכת כלל — קונה. ועל כן הוצרך לחדש שאעפ"י שגורר הבהמה כחפץ דומם, לא קנה הכלים. והנה התוס' לא העירו מזה כלום, ולכאורה לא היה להם לשתוק מחידוש זה. ושמה דעתם שכל קשורה בכלל 'כפותה' היא, שאי אפשר לה להתרחק מהאדם באופן שאינו משתמר (ע' דיוק לשון רש"י סד"ה מי קני. וצריך לחלק בין זה לבהמה שנמצאת בתוך כלוב, שנראה שבכלל 'חצר מהלכת' היא אעפ"י שמוגבלת ומשתמרת). וזהו דבר חדש. או אפשר שהתוס' מפרשים שלפי מה שאמר רבא 'הלכתא בכפותה' אכן בזה פשט ספקו של רבי אלעזר, שודאי יועיל משיכה זו על הכלים]. ויש מפרשים שמדין משיכה ודאי קונה הכלים. לא נסתפקו אלא משום שמשמע מן הלשון שרוצה להקנותו בתורת 'חצר' [שהרי לא אמר משוך כלים על ידי הבהמה], וכיון שלא הקנה לו את הבהמה ממש אלא נתנה לו רק כדי לקנות כלים שעליה, אפשר שאין זו כחצר המושאלת לכל שימוש שקונה לו (עריטב"א ועוד).

'חצר מהלכת היא וחצר מהלכת לא קנה... אלא מעתה היה מהלך בספינה וקפצו דגים ונפלו לתוך הספינה... היתה מהלכת ברשות הרבים וזרק לה גט לתוך חיקה...' — יש להסתפק בכלי ממונע,

האם הוא כ'חצר מהלכת', שאעפ"י שאינו דומה לבהמה שיש לה כח עצמי, וזה כל כחו על ידי הפעלת האדם, אעפ"כ גם אינו דומה לספינה שהמים שמחוצה לה הם המוליכים אותה, וכאן הכח המניע קיים בכלי עצמו.

והנה משאלת הגמרא 'אלא מעתה היה מהלך בספינה וקפצו...' יש לדייק שבספינה עומדת לא עלה על הדעת לומר 'כל שאילו מהלך לא קנה עומד ויושב נמי לא קנה', ודוקא בדבר שיש בו רוח חיים, שיכול בכל רגע לנוע מעצמו, לכן גם בעמידתו הרי הוא 'חצר מהלכת'. ואם כן, כלי כזה בעודו עומד, נראה ודאי שקונה ב'חצר', גם לפי הצד שכשהוא נע הוא בגדר 'חצר מהלכת'.

ויש לשמוע מדברי כמה ראשונים (ע' ריטב"א. וגם מדויקת לשון רש"י בד"ה מי, שהוסיף ענין 'משתמר'; וע' רמב"ן גטין כא, ועוד) שהחסרון בחצר מהלכת הוא משום שאינה דומה ל'יד' שאינה יכולה לילך שלא לדעת הבעלים. ולפי זה כל כלי שהאדם שולט על הנעתו, אינו בכלל 'חצר מהלכת'.

(ולפי סברא זו יש לפרש את שאלת הגמרא מספינה, שגם היא נעה ככל אשר יוליכנה הרוח. ותרצו שמ"מ דבר אחר גורם לה. והא דפריך מ'קלתה' והלא הוא בשליטת האדם ורצונו (כן תמה בשעה"מ — גירושין ה, יז) — ששונה שם שהאשה מדעתה ניידת, ואתה עמה קלתה. — ע' בריטב"א החדשים [ובשטמ"ק]. ונראה שבתירוץ הגמרא גופא נכלל שכיון שאין הקלתה ניידת אלא על ידי האדם, אין זו בכלל חצר מהלכת. והוא הדין לכלי רכב). אך נראה בלאו הכי שכלי רכב הנע על גלגלים, הרי זה ממש כספינה, שהכלי בעצמו נח, והגלגלים הם שמוליכים אותו. [ונוגע הדבר לדין מציאה שנמצאת ברכב נוסע, שקנאו בעל הרכב].

'מי שליקט את הפאה...' — 'כתב רש"י דמיירי באדם בעלמא ולא בבעל השדה, והראשונים תמהו עליו (הלא סברת ר"א מטעם מגו דבעי מפקר נכסיה, וא"כ אף בשדהו הלא יכול להפקירו וליטול פאה). ויתכן דס"ל

לרש"י דבשביל לזכות בפאה בעינן שיפקיע בעלותו, או לפחות מגו דאי בעי מפקר, וגם בעינן שיוכה בה במגו דאי בעי זכי, וכשיטת ר"ת לקמן (י. תד"ה רב נחמן) דהזוכה לחברו מקבל החפץ תחומין דהמגביה, ואם כן לכשיזכה בעל השדה בעינן מגו דאי בעי מפקר ודאי בעי זכי, והם שני הפכים בנושא אחד, וזה לא יתכן.

ויעויין בח' הגר"ח (סטנסיל) מה שדן לגבי לקט, וי"ל דהתם הלקט משמיא מתברר, והוא לקט על השאר, וא"צ בו למגו דאי בעי מפקר אלא סגי בהפקר שאר השדה, אבל פאה היא פאה גם על עצמה'. (הגר"א נבנצל שליט"א. וע"ע במש"כ בספרו 'ביצחק יקרא' — סי' מז).

(נחלקו הראשונים ז"ל [ע' ריטב"א וסטמ"ק], בבעל השדה שהפריש פאה ואח"כ הפקיר שדהו — האם יכול לזכות בפאה לעצמו, או כיון שכבר חל שם פאה בעודו בעלים, שוב אין לו רשות בה. והוא הדין לענין מעשר עני, במפקיר שדהו — תלוי במח' הראשונים (חזו"א דמאי ט, ג). וע"ע: תוספות רעק"א — פאה ד, ט; שו"ת שבט הלוי ח"א קנג; שו"ת דובב מירשים ח"א נז; חדושי הגר"ח על הש"ס; שעורי הגר"ש רחובסקי — גטין יא).

'מגו דאי בעי מפקר נכסיה והוי עני וחזי ליה' — מבואר שאדם המפקיר כל נכסיו בכוונה תחילה, אף על פי שעושה כן בשרירות לב ללא כל הכרח, נוטל הוא מתנות עניים וצדקה (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ד לו. ונקט שם בפשיטות שחייבים לפרנסו מצדקה. ויש להעיר שמכאן אין ראייה אלא שרשאי ליטול מן הקופה, אבל לא שמענו חיוב על הקהל לפרנס לאדם כזה).

— מסתבר שמדובר באדם שאין לו עסק ומלאכה שיוכל להרויח לפרנסתו, שאם כן, אף על פי שהפקיר כל נכסיו, אסור לו ליטול צדקה מפני שמצוי לו להשיג מלאכה. אבל מי שיש לו מעות חייב להלוותו. ורק אם אין באפשרותו ללוות, כגון ששוהה עתה במקום אחר ואין מכירים אותו להלוותו, מפרנסים אותו מן הצדקה.

[ואפשר שמכספי צדקה שהפריש משל עצמו, יכול ליקח למחייתו עד שירויה שוב, כשיעור שהיה רשאי ליתן לעני אחד חשוב] (עפ"י אגרות משה שם אות ח).

דף י

ציונים והערות

'התופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים' — על שליחות גט לאשה לגרשה בעל כרחיה, האם נידון זה וכיו"ב שייך לדין 'תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים' — ראה במובא בגטין יא:

בגדרי **'יד פועל כיד בעל הבית'**, האם יש בו ענין 'גופו קנוי' כבעבד עברי, או אינו אלא שעבוד לפעולה — ע' ריטב"א כאן; מרדכי פרק השוכר את האומנין (שמו); מחנה אפרים (ריש הל' שכירות פועלים; הל' שלוחין יא); שיעורי הגר"ש רחובסקי — קדושין יז.

ובפועל נכרי, חרש שוטה וקטן — ע' מחנ"א (הל' שלוחין ושותפין שם); נתיבות המשפט (קב); שער המשפט (קפב, א); המקנה — קדושין טז. או"ש הל' שכירות; מצפה איתן שבועות ג; הגהות וחדושים מהג"מ יוסף חנינא ליפא מיזליש — קדושין כג; גידולי שמואל — ב"ב פה:); ביצחק יקרא ח"א נט.

לא זכה, אין סברא שחברו יזכה על ידו. וגם משום דרכי שלום אין סיבה לתקן, כי אומר החרש לעצמו: פקח לא קנה ואני אקנה!?!). הלכך מי שחטפה מידם — קנאה.
א. מה שבתוך ידו של כל אחד — קנה. ורק מה שביניהם לא קנו (רשב"א ור"ן עפ"י גמרא להלן).
ב. אם הגביה הפקח בענין שאילו יעזוב החרש מה שבידו, יהא החפץ תלוי באויר ולא נגרר על הקרקע — נחלקו הדעות האם קונה באופן זה (עראשונים; חו"מ רסט, ד).

יז. המנהיג בשור ובחמור יחדיו, והיושב בקרון — מה דינם?

המנהיג סופג את הארבעים. היושב בקרון — חכמים מחייבים ורבי מאיר פוטר. ושמואל מהפך ושונה חכמים פוטרם ור"מ מחייב. כי סובר שמואל שהיושב אינו כמנהיג.
א. פרשו התוס' ועוד ראשונים שלכך היושב חייב לדעה אחת, משום שהבהמה הולכת מעט מחמת היושב בקרון, אבל אם לא זזה כלום — אין כאן חיוב.
ב. הרמב"ם (כלאים ט, ט) פסק שהיושב בעגלה לוקה. וכן נראה מדברי הרי"ף שהביא המשנה כצורתה. ואילו ר"י פסק כשמואל שהפך גרסת המשנה ולא מצינו מי שחולק עליו. (ערא"ש).
ג. לדעת המחייב את היושב בקרון, אין חילוק אם יושב לבד או אם יש עמו מנהיג (רמב"ם כלאים ט, ט; ריטב"א, ועוד).

דפים ח — ט

יח. האם הבהמה נקנית בפעולות דלהלן?

- א. ברכיבה עליה.
- ב. בהנהגתה.
- ג. באחיות המוסרה שעליה.
- ד. אחד רכוב ואחד מנהיג.
- ה. אחד רכוב ואחד תופס במוסרה.
- ו. במשיכה.

א. רב יהודה תלה שאלה זו במחלוקת רבי מאיר וחכמים לענין הנהגה בשור ובחמור; האם היושב בקרון סופג את הארבעים, או המנהיג בלבד חייב ולא היושב. ומכך שהפך שמואל את הגירסה ושנה 'חכמים פוטרם' הוכיח רב יהודה שלדעת שמואל הרכוב לא קנה את הבהמה, כשם שהיושב בקרון פוטר. [ואף על פי שהרכוב תופס במוסרה, שלא כהיושב בקרון — אין תפיסת המוסרה מועילה בקנין מציאה או בבהמת הפקר].

היה הרכוב מנהיג את הבהמה ברגליו, והריהי הולכת מחמתו — קנה. כן הוכיחו ממשנתנו.

א. מבואר בתוס' וברמב"ן ועוד ראשונים, שאף על פי שהולכת מעט מחמתו, הרי זה בכלל 'רכוב' ולא קנה לרב יהודה. (ורש"י פירש (בע"א ד"ה דרכוב) שברכוב אינה זזה ממקומה. וע' בית הלוי ח"ג מג).

ב. הרי"ף פסק שרכוב קונה. וכן נראה מדברי הרמב"ם (גולה ואבדה יז, ז. ר"ן) וכן פסק בשלחן ערוך (חו"מ קצו, ג [וב"י וסמ"ע] רעא ועוד). ויש אומרים דוקא כשהולכת (ע' נתיבות המשפט קצו, א בדעת הרמב"ם — עפ"י הריצב"א בשטמ"ק).

ואילו הרא"ש פסק שרכוב ללא שמנהיג ברגליו לא קנה, שלא מצוינו מי שחולק על שמואל, והרי תרץ כל הקושיות שהקשו עליו. וכן נקט הטור.
ג. היו רוכבים שנים ומנהיגים ברגל כדרך הרוכבים — קנו שניהם [ואין אומרים הראשון עדיף שהוא עיקר והשני טפל שכן דרך הנערים לנוח מעט אחורי אדוניהם]. וכן היה אחד רכוב ומנהיג ברגליו ואחד מנהיג למטה — קנו שניהם, כמוכח ממשנתנו. (רא"ש).
אין חילוק בין רכיבה בעיר לרכיבה בשדה, ואעפ"י שאין דרכם של סתם בני אדם לרכוב בעיר, מלבד ברשות הרבים או אדם חשוב או אשה [יש מפרשים: אשה חשובה] או אדם מזולזל ביותר [וי"א אף אדם בינוני בסמטא. ערא"ש]. ואולם אם אמר לו קנה כדרך שבני אדם קונים — לא קנה ברכיבה אלא במקום ובאדם שדרכו בכך (רבי אליעזר).

אם נוקטים רכוב קונה, אפשר שבעיר אינו קונה — שהרי לא הוצרכו להעמיד באומר לו קנה כדרך בני אדם אלא לפי מה שהעמידו ברכוב ומנהיג ברגליו, אבל לא ברכוב לבדו — לפירוש התוס'. ואולם מדברי השלחן-ערוך (קצוה) אין נראה כן. אך יש מי שכתב שאין צריך שיאמר בפירוש קנה כדרך בני"א אלא אף בסתם כמי שאמר לו. (עדרשה וסמ"ע שם).

פשוט שאין שייך קנין רכיבה אלא בבעלי חיים היכולים לילך בכחות עצמם, ולא בחפצים דוממים כגון אופניים. (כן מובא בשם הגרשו"א זצ"ל — 'ועלהו לא יבול' ח"ב עמ' רנה. וכ"כ שם הגר"א נבנצל שליט"א).

ב. בהמה נקנית בהנהגה (שהולכת לפניו והוא מנהיגה בקולו. עפ"י מפרשים; טור ורמ"א חו"מ קצו, ג), והוא בכלל קנין משיכה. כן נקטו בסוגיא כדבר פשוט. ודוקא בבהמה שדרכה בכך כגון חמור, אבל בגמל — לרבי יהודה אין נקנה בהגבהה. ויש אומרים שאף דעת חכמים כן.

א. הרמב"ם (גזילה ואבדה יז, ה). וכ"פ בשלחן ערוך) נקט שהנהגה מועילה בין בחמור בין בגמל. ואולם שנים שעשו קנין יחדיו, אחד משך ואחד הנהיג — בחמור קנו שניהם, ובגמל — קנהו המושך ולא המנהיג (כלשנא בתרא).

ואילו הראב"ד והרא"ש (והטור) נקטו שנשאר הדבר בספק, האם מועילה הנהגה בגמל. הלכך במכר העמד ממון בחזקת מרא קמא, ובאבידת הפקר — בחזקת המוצא. [ומדברי הר"ן להלן נראה שיש להעמיד החפץ בחזקת הלוקח, הואיל ותפס ברשות].

ב. לרבי שמעון, בהמה נקנית בהגבהה. ויש מפרשים בדעת רבי מאיר ור"א: במסירה ולא במשיכה (ע' בפירוט בקדושין כה). אך יתכן שבאבידה ובהפקר שאין שם מקנה, אף לדעה זו קונה במשיכה, כהנחה הפשוטה שבסוגיתנו. (עתוס' בקדושין שם).

ג. מדברי הפוסקים נראה שהנהגה אינה קונה ברשות הרבים, כדין משיכה. (ע' חו"מ קצו, ב-ג. וע"ש בס"ה בקצות החשן ובנתיבות המשפט. ולתירוץ אחד בנתיבות רכוב ומנהיג ברגליו קונה בה"ד) ואילו התורי"ד כאן כתב שקונה.

ד. אם אמר לו 'קנה כדרך שבני אדם קונים' — לפירוש הרשב"א בדברי רבי אליעזר, אין קונה בהנהגה אלא בעיר ולא בשדה, שאין דרך להנהיג שם. ולפרש"י וראב"ד קונה בהנהגה בכל מקום. (וכ"מ בטור חו"מ קצו).

ה. משמע בתוס' (ותורא"ש) שהמנהיג או המושך את החמור, לא קנה בכך את המוסרה [מלבד בית פגיה], אלא תלוי הדבר בספק רבי אלעזר לקמן, האם קונה כלים שעל הבהמה במשיכתה.

ג. אחיזת מוסרה; מחברו — קנה, שהבהמה [הגסה. קדושין כה:] נקנית במסירה. במציאה ובנכסי הגר שמת — לא קנה אלא את המוסרה במה שהוא תפוס בה, שהרי אין כאן מי שימסור, והגבהה אין כאן שהרי ראשה האחד מונח על החמור.

נחלקו הראשונים האם מסירה צריכה להעשות מיד ליד או אף אם אוזחה בעצמו במצות המוכר די. (ע' בראשונים כאן ובב"ב עו; רש"י ותוס' בקדושין כה:).

ד. כאמור, פשטו מדברי שמואל שהרכוב לא קנה, וכל שכן כשאחד רכוב ואחד מנהיג. היה הרכוב גם מנהיגה ברגליו והשני מנהיג — קנו שניהם.

א. למאן דאמר רכוב לבדו קנה, היה אחד רכוב ואחד מנהיג — קנו שניהם (עפ"י רשב"א ותורא"ש).

ב. יש מי שצדד שלדעת האומר רכוב לא קנה, קנה הרכוב כשנכנס לד' אמותיה קודם, לאותן דעות שארבע אמות קונות לו לאדם אף במקח וממכר. ואולם למ"ד רכוב קונה, כיון שנתכוין לקנות ברכיבה לא קנה בד' אמות (עפ"י נתיבות המשפט קצו).

ה. אחד רכוב על החמור ואחד תפוס במוסרה — זה קנה חמור ובית פגיה (= אפסר שבראש החמור) וזה קנה מוסרה. ופירש רב אשי שקנה רק מה שתפוס בידו, אבל לא שאר המוסירה [וכל המחזיק בה זכה]. לדברי שמואל שהרכוב לא קנה, מדובר כאן ברכוב ומנהיג ברגליו.

נראה שהוא הדין לאחד מנהיג ואחד תפוס במוסירה (רשב"א. והביא שהרמב"ם ז"ל חלק ואמר בזו שקנה תפוס במוסרה את כולה. ע"ש).

ו. בהמה נקנית במשיכה. [הלכה כחכמים שבין בהמה דקה בין גסה נקנות במשיכה. ע' קדושין כה:].

לדברי רבי יהודה, החמור אינו נקנה במשיכה כי דרכו בהנהגה. ויש אומרים שאף דעת חכמים כן.

א. הרמב"ם נקט להלכה שחמור נקנה במשיכה (וכ"ג דעת השו"ע). והראב"ד והרא"ש (והטור חו"מ רעא) נקטו שהדבר בספק, הלכך במקח וממכר העמד ממון בחזקת בעליו הראשונים, ובמציאת הפקר — בחזקת המוצא.

ב. מסתימת הפוסקים (חו"מ קצו, ב-ג) נראה שמשיכת בעלי חיים אינה קונה אלא בסימטא או בחצר של שניהם אבל לא ברשות הרבים. והתור"ד חידש שמועילה אף ברה"ר, כי במשיכת בע"ח אין צריך דוקא שיביא אצלו אלא כל שהולכת מחמתו די, וא"כ אין חילוק בין רשות אחרת לרשות הרבים.

ג. משך בהמה כפותה בגרירה — לפירוש הרשב"א, נסתפק בזה רבי אלעזר. ומסקנת ההלכה שקנה, כדין משיכת שאר חפצים.

דף ט

יט. מה דין הקנין באופנים הבאים?

א. טלית מונחת חציה על גבי קרקע וחציה על גבי עמוד. בא אחד והגביה חציה מעל גבי קרקע — האם קנה? ומה הדין כשאחרינו בא אחד והגביה החצי שעל גבי העמוד ועתה הטלית מוגבהת על ידי שניהם?

ב. המגביה ארנק בשבת — האם קנאו?

ג. האומר לחברו 'משוך בהמה זו וקנה כלים שעליה'.

ד. 'קנה בהמה זו וקנה כלים שעליה'.

ה. חצר מהלכת, האם קונה מה שבתוכה? מה דין ספינה מהלכת, וסל שעל גבי אדם מהלך?

א. טלית שחציה מונחת על גבי קרקע וחציה על גבי עמוד. בא אחד והגביה חציה שעל גבי קרקע,

והחצי השני נשאר מונח ע"ג העמוד — לא קנאה. ואעפ"י שיכול לנתקה מהעמוד בנקל.

בא אחר והגביה את החצי האחר — קונה שניהם כדין שנים שהגביהו יחדיו. (משמע בגמרא שדין זה מוסכם, ומזה דחו דברי רבי אבהו. והתוס' העירו מגין שרבי אבהו לא יחלוק בזה. וע' חרושי הריטב"א 'החדשים').

הגביה חציה שעל גבי קרקע וניתק את חציה שע"ג העמוד; אם עתה הטלית כולה אינה

מגיעת לקרקע — ודאי קנה. ואם נופלת לקרקע, לפי תירוץ אחד בתוס' — קנה, הואיל

ותופסה בידו בקצה אחד ומיד שניתקה מהעמוד היתה מוגבהת ג' טפחים מהקרקע, ואעפ"י

שחציה נופל מיד. וכן נקט הר"ן.

ב. המגביה ארנק בשבת לשם קנין — קנאו, ואף על פי שאין דרכם של בני אדם בכך (ואעפ"י שעשה

איסור, שלא התירו חכמים הדבר (עתוס'). — 'אשרי הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו לכוף יצרו לעזוב בשביל

לא תסור מן התורה אשר יורוך'. מנהגי מהר"ל הל' שבת כח).

ג. שאל רבי אלעזר: האומר לחברו משוך בהמה זו וקנה כלים שעליה, מהו? האם מועילה משיכת הבהמה

לקנות הכלים, אם לאו. ולא פשטו הספק.

א. יש אומרים שמחמת הספק במקח וממכר נשאר החפץ בחזקת מרא קמא, ואילו במציאת

הפקד קנה הכלים במשיכה מחמת הספק. (עפ"י הרא"ש כאן ולהלן סי' לב; ומובא בשו"ע רב, יג;

רמב"ן וריטב"א יב.). והר"ן כתב אף במקח וממכר יש להעמיד החפץ אצל הקונה מפני שהוא

מוחזק ותפס ברשות. (אבל בכגון שאינו מוחזק בעת לידת הספק — מעמידים בחזקת מרא קמא, וכמו

שמתבאר בדברי הר"ן להלן יב.). ויש שנראה מדבריהם שלא קנה בודאי (ערמב"ן שפירש כן בדעת

רבא. וכן מסתימת הרמב"ם נראה שלא קנה בודאי).

יש מפרשים שבתורת משיכה ודאי יכול לקנות הכלים במשיכת הבהמה. לא נסתפקו אלא

משום שבא להקנותו בתורת 'חצר', ומשום שלא הקנה לו הבהמה לגמרי נסתפק ר"א האם

זו כחצר הקונה. ולא נפשט. (עפ"י ריטב"א ועוד).

ב. דוקא בבהמה נסתפק רבי אלעזר, אבל בכלי דומם, אם אמר לו משוך קופה זו וקנה כלים

שבתוכה — פשוט שקונה (תוס' ועוד. והרא"ש כתב אפילו בבהמה כפותה שגררה, נסתפק ר"א,

הואיל ודרך קנינה כשהיא מהלכת ולא כשהיא נגררת).

מבואר בגמרא שאם אמר 'משוך בהמה זו לקנות כלים שעליה' — אין כאן הקנאה (כי משמעות

דבריו אתה התכוין לקנות אני איני מקנה לך. רש"י).

ד. 'קנה בהמה זו וקנה כלים שעליה' — לא קנה הכלים בקנין 'חצר', מלבד בבהמה כפותה — שחצר

מהלכת לא קונה (כן אמר רבא. ויתכן שלדעת רבי אלעזר קנה משעם חצר. עתוס'). ולענין קנין הכלים משום

משיכה — תלוי הדבר בספקו של רבי אלעזר, כנ"ל.

א. אפילו לא הקנה לו הבהמה אלא השאילה לו כדי לקנות הכלים שעליה משום 'חצר' — קנה בכפותה (עפ"י תוס'). ולפירוש הרשב"א והריטב"א, נידון זה עצמו נסתפק בו רבי אלעזר, האם כשנותן לו הבהמה רק כדי לקנות הכלים נחשבת היא כ'חצר'.

ב. לכאורה נראה להוכיח ממה שאמרו (בקדושין כה) שאפשר לקנות פיל על ידי שהוא עומד על ארבעה כלים, שאפילו אם הדבר בולט ברובו מה'חצר', קונה. [ואף כאן, אפילו היו הכלים בולטים מן הבהמה הכפותה]. אך יש סוברים שבקנין 'יד' צריך שיהא החפץ כולו בתוך היד, ומסתבר שלשיטתם הוא הדין ב'חצר'. ויש לדחות הראיה מהסוגיא בקדושין (ע"ש).

ה. חצר מהלכת אינה קונה. ואפילו בהמה עומדת, כל שאינה כפותה ויכולה להלך — הרי זו חצר מהלכת, כאמור. (אם המצא תמצא בידו... — לא נתרבתה חצר אלא דומיא דידו, שאינה נדה מהאדם ומשתמרת. עפ"י רש"י).

יש סוברים שמלבד כפותה צריך שתהא הבהמה ישנה כדי לקנות כלים שעליה. ויש אומרים שאין צריך, בפרט כשיש דעת אחרת מקנה. (ע' בראשונים בגטין עה; תור"פ ותורא"ש).

ואולם הספינה קונה את הדגים שנפלו לתוכה וכד', שהספינה עצמה נחה והמים הם שמביאים אותה הנה והנה. וכן אדם המהלך ברשות הרבים ונתנו לו דבר לתוך חיקו או לתוך סלו — קונה, שהסל נח והאדם הוא שפוסע תחתיו (בדומה לידו של אדם שהיא נעה ונדה על ידי הגוף).

דפים ט — י

כ. מי שראה מציאה ואמר לחברו תנה לי, מה הדין באופנים דלהלן?

א. נטלה ואמר אני זכיתי בה.

ב. נתנה לו ואחר כך אמר אני זכיתי בה תחילה.

א. היה רכוב על גבי בהמה וראה את המציאה ואמר לחברו תנה לי. נטלה ואמר אני זכיתי בה — זכה בה.

לדעת האומרים המגביה מציאה לחברו קנה חברו, דין זה אמור רק כשאמר 'תנה לי', אבל אמר 'זכה לי' — הרי מיד שהגביה זכה עבור חברו ושוב אין יכול לזכות בה בעצמו (רבי יוחנן). ואולם אם טענתו היא שמתחילה בשעת ההגביה לעצמו ולא בשביל חברו — זכה. (ובכך העמיד עולא את משנתנו). כיוצא בזה יש לדון בשאר מקומות, כשאמר לו חברו לעשות פעולה מסוימת בשביל מטרה כלשהי, ועשה זה בשתיקה, יכול לטעון אחר כך שעשה הדבר לשם מטרה אחרת. (ע' שו"ת הרשב"א ח"ב קג ונכפלה בשו"ת הריטב"א פד).

ולמאן דאמר המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו, אפילו נתכוין בשעת ההגביה לזכות לחברו ואחר כך חזר בו ונטלה לעצמו — הריהי שלו.

כן מבואר בגמרא. וצ"ל שגם לפרש"י שבע"ה שעשה שליח לתפוס לו — קנה, היינו דוקא בבע"ח לפי שיש לו קנין שעבוד, יכול להעביר זכותו וקנינו לשליח, אבל במציאת הפקר אין מועילה שליחות במקום שחב לאחרים.

ב. אם משנתנה לו אמר אני זכיתי בה תחילה (ונתתיה לך כפקדון בעלמא. מפרשים) — לא אמר כלום.